

A magyar regionális központok térbeli szerepeinek átrendeződése

Berkes Judit

Egyetemi adjunktus, SZE – Győr

A MAGYAR REGIONÁLIS TUDOMÁNYI TÁRSASÁG XIX. VÁNDORGYŰLÉSE
A területi egyenlőtlenségek új formái és az átalakuló területpolitika
Budapest, 2021. november 4–5.

Amiről szó lesz

1. A kutatás célja; a területi egyenlőtlenség új formája?
2. A vizsgálatot megalapozó kérdések
3. A módszertan
4. Eredmények, következtetések

1. A kutatás célja

- **Funkciók, szerepek** → intézmények, tevékenységek
- A város=**központ** → ereje átrendezi a **térséget** → funkciók koncentrációja
- **Két térdimenzió:** Város-vidék: központ – vonzáskörzet
- Funkciók: **gazdasági, munkahelyi-foglalkoztatási, társadalmi**
- Különböző **térrétegek**:
 - Központ+közvetlen környezet szimbiózisa
 - Alcentrumok alsóbbrendű szerepkörei (hierarchia)
- Folyamatok **erős szinergiája** → **funkcionális vonzáskörzet**
- **Cél és nóvum:** időbeliség = változás; a központ és a vonzáskörzetek összehasonlítása, térkapcsolatok feltárása

2. A vizsgálat kérdései, feltételezések

Megkülönböztethetők-e az öt regionális központra, és térségükre vonatkozó folyamatok? Lehetséges-e **egyedi és általános folyamatok** azonosítása?

A regionális központok funkciói meghatározzák a vonzáskörzetüket, valamint azok szerkezetét, melynek igazolásához **szükség van a vonzáskörzet komplex vizsgálatára.**

A regionális központok funkcióinak változása, átrendeződése milyen hatást gyakorol az **alcentrumok szerepköreire**? Milyen módon befolyásolja azt?

A regionális központok vonzáskörzeteit alkotó települések hálózata **hierarchikus** viszonyokat feltételez.

Történtek-e **átrendeződések** a városok szerepköreiben? Amennyiben igen, ezeknek mi lehet a kiváltó oka, elindítója?

Az idők során a regionális központok vonzáskörzete **átalakult**, minden funkció a regionális központ irányába **centralizálódott**, erőteljesen **homogenizálva a térség** településeinek fejlettségét.

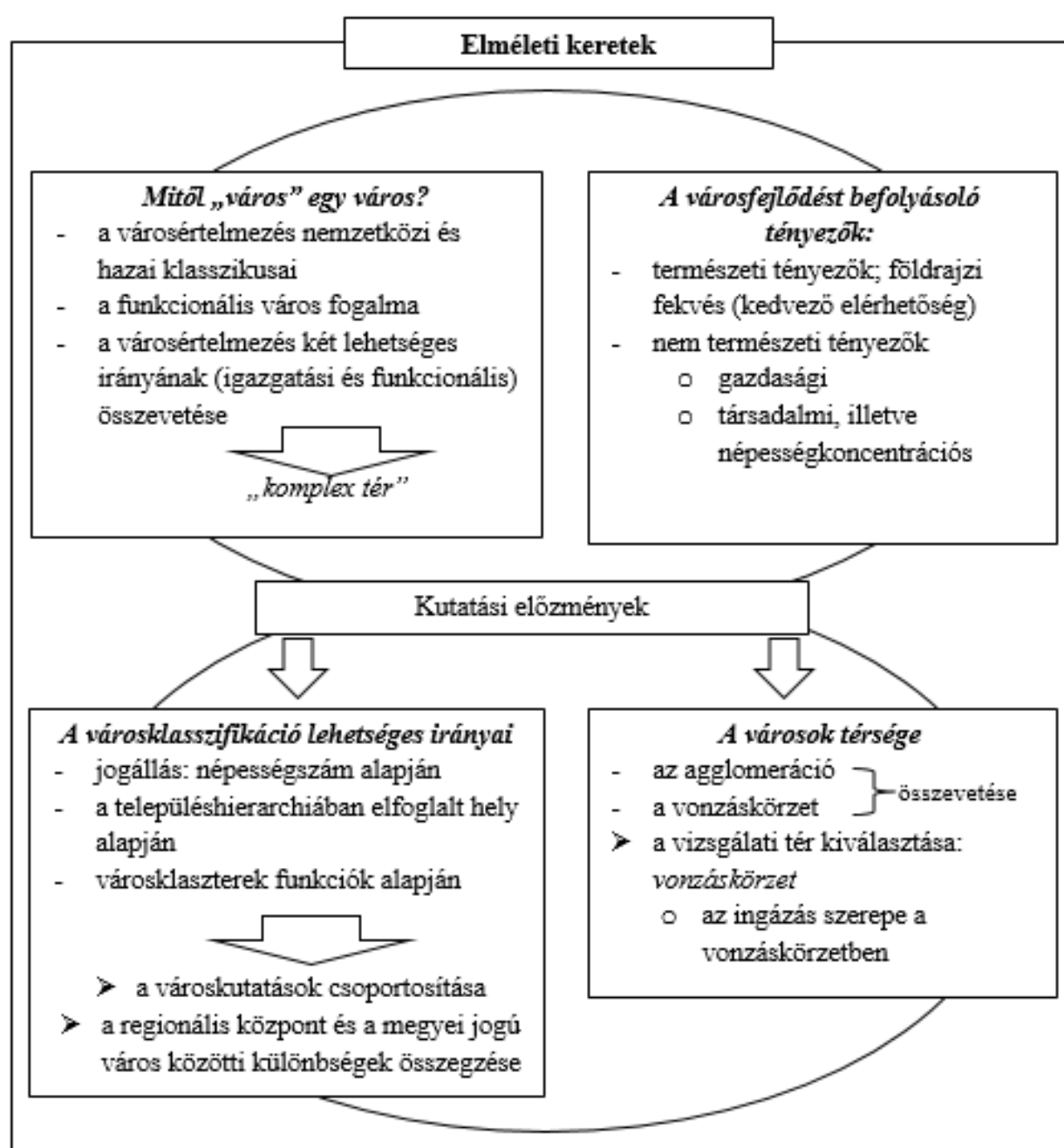
2. A vizsgálat kérdései, feltételezések

Mennyire **uniformizáltak** ezek a funkciók? Milyen erősek a külső/belső hatások?

A regionális központok funkciói **változásokon** mentek keresztül, melyek tükrözik a központok fejlődését, átalakulását. Az öt város funkciójának felépítése **eltérő**; ezen belül is a **gazdasági szerep belső dinamikája a legdifferenciáltabb**.

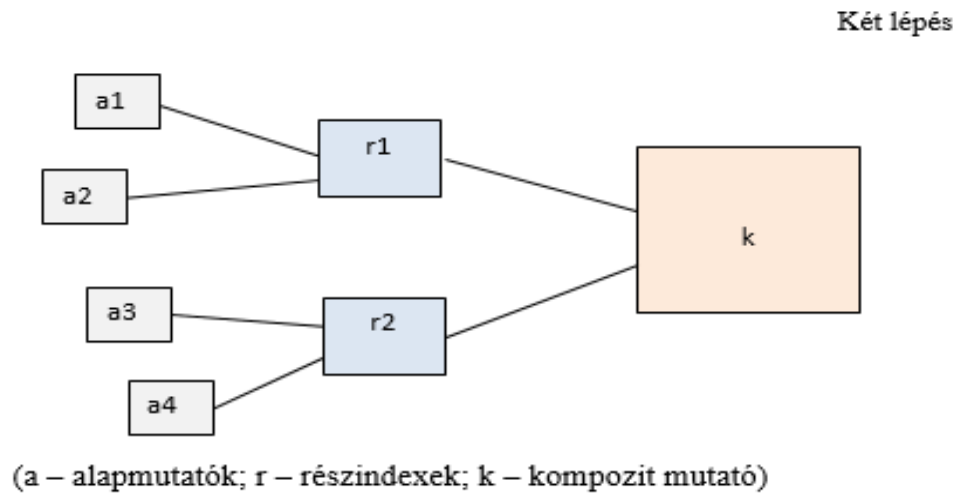
Milyen **reakciókkal válaszolnak** a központok a helyzetüket érintő alapvető **változásokra**? (pl. rendszerváltás)? Nyomon követhető-e egyfajta útfüggőség?

A regionális központok képesek egyrészt a vonzáskörzeteik **erőforrásait mobilizálni**, másrészt azokra fejlesztő hatást gyakorolni. Ennek térbeli **kiterjedtsége függ a központok erőforrásainak aktivitásától, azok jellegétől és összetettségétől**.

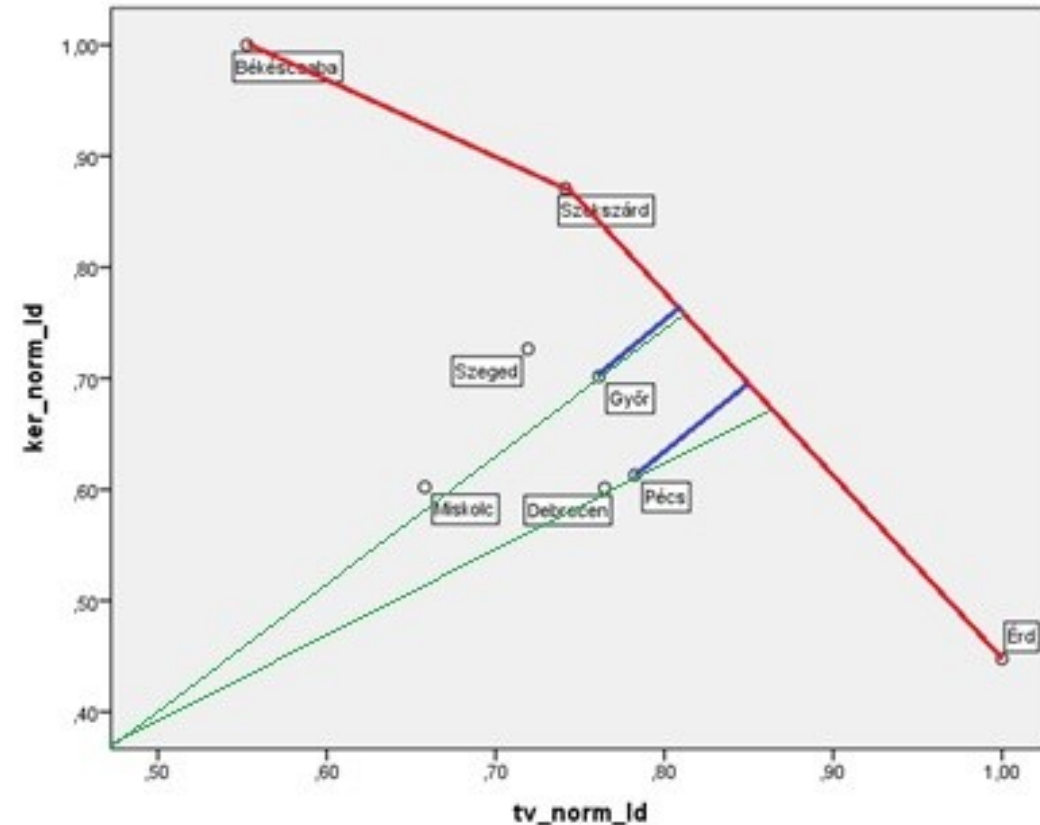

3. A módszertan (1)

A regionális központok → **kompozit indikátor** (kompozíció és dekompozíció)

- 23 megyei jogú város
- „Range” normalizáció
- DEA – data envelopment analysis
- BOD – benefits of doubt

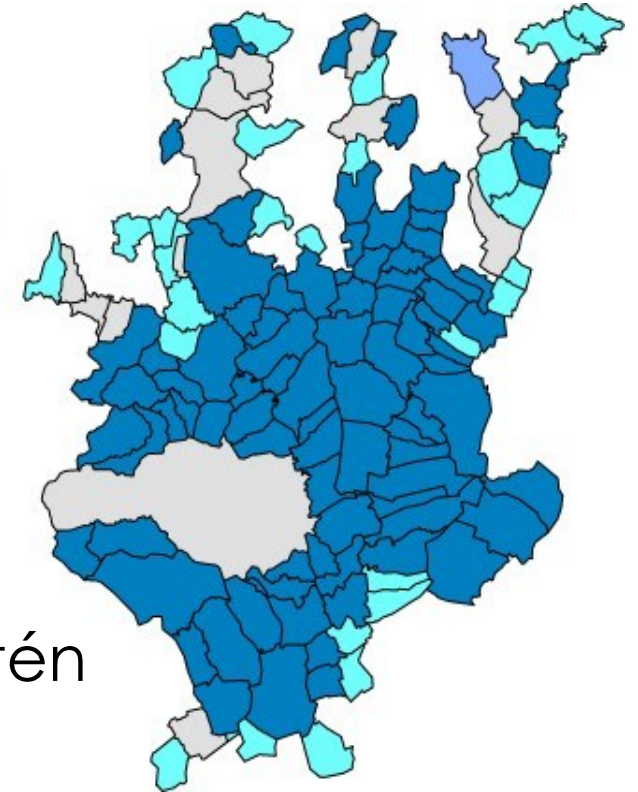

3. A módszertan (2)

A vonzáskörzet → **komplex mutató**

1. Területi lehatárolás
2. Központ + vonzáskörzet
3. → kapcsolatok
4. Komplex mutató
 - I. Normalizáció (range)
 - II. Súlyozás
 - III. Súlyozott értékek összeadása a dimenziók mentén
 - IV. Dimenziók normalizációja
 - V. Normalizált értékek összeadása = komplex mutató
 - VI. Viszonyítás

Legszélesebb vonzáskörzet
30% ingázó, 10% munkavállaló

3. Módszertan – A vizsgálat dimenziói

Gazdasági funkció:

- #foglalkoztatási potenciál + vállalati termelékenység
- gazdasági intézmények erős jelenléte, vállalkozások földrajzi koncentrációja, ezen belül is a nagyszériás fordista tömegtermelés üzemek
- beszállítók, partnerek, szolgáltatók a szomszédos településeken
- sugározza is
- Dimenziók: **komplex** → **STURKTÚRA és TELJESÍTMÉNY**; **kompozit** → **ERŐFORRÁS, KONCENTRÁCIÓ, TELJESÍTMÉNY, SPECIALIZÁCIÓ**

Munkahelyi-foglalkoztatási funkció

- egy város gazdasági ereje eredményezi a foglalkoztatás mértékének változásait
- önmagában a foglalkoztatás nem épít gazdaságot
- eredménymutató
- erősen képes munkaerőt vonzani, aktivizál
- Dimenziók: **komplex** → **MUNKAERŐ-VONZÁS és MOZGÁS**; **kompozit** → **AKTIVITÁS, STRUKTÚRA, MUNKAERŐVONZÁS**

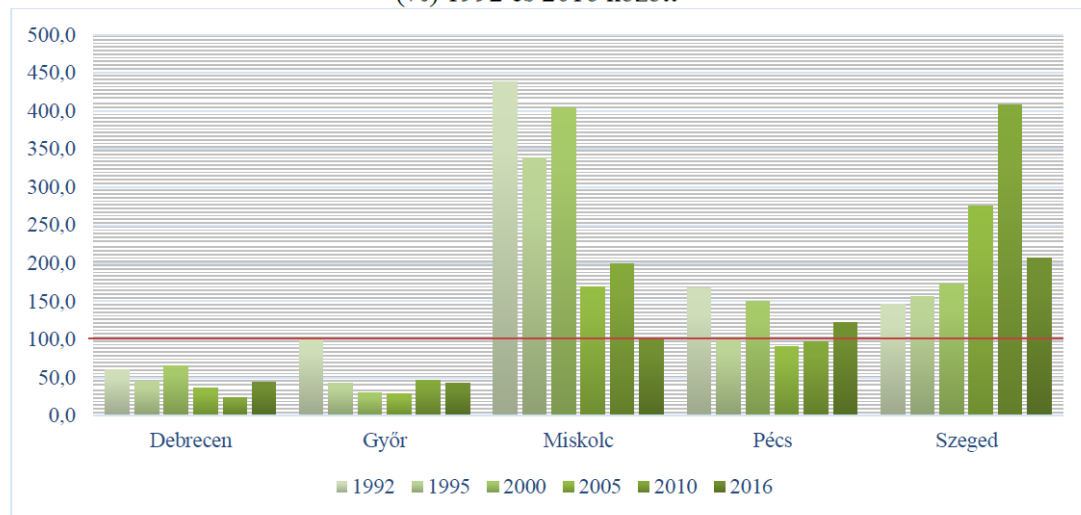
Társadalmi funkció

- minőségi összetétel, amely a központ és a környezetének társadalmi struktúráját mutatja be
- társadalmi erőforrások intenzív koncentrációját
- népesség duzzadásával párhuzamosan differenciálódik
- Dimenzió: **komplex** → **TÁRSADALMI MINŐSÉG**; **kompozit** → **JÖVEDELEM ÉS ÉLETMINŐSÉG, FOGYASZTÁS, STRUKTÚRA**

4. A kutatás eredményei

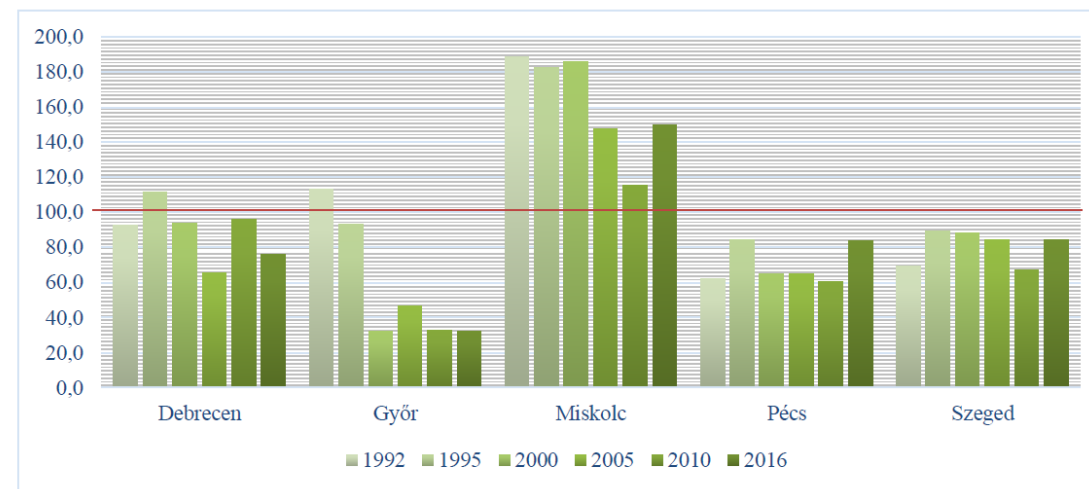
A regionális központ fontos szereplője a térszerkezetnek, azonban a szerepkörének erősségéhez a **vonzáskörzet is hozzájárul** (számos olyan tevékenységgel, amely a városhatáron kívül esik), illetve a központ is **jelentősen befolyásolja a térséget**; így egységben szükséges kezelni őket.

39. ábra: A vonzáskörzetek átlagos export árbevétele a saját központjukhoz viszonyítva (%) 1992 és 2016 között

Forrás: TeIR adatbázis NAV TA adatai alapján saját szerkesztés

40. ábra: A vonzáskörzetek átlagos bruttó hozzáadott értéke a saját központjukhoz viszonyítva (%) 1992 és 2016 között

Forrás: TeIR adatbázis NAV TA adatai alapján saját szerkesztés

4. A kutatás eredményei

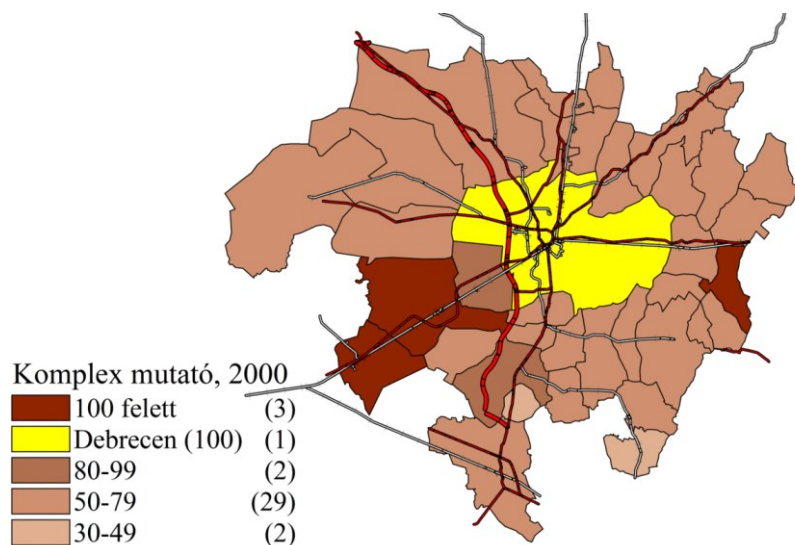
A regionális központ fontos szereplője a térszerkezetnek, azonban a szerepkörének erősségehez a **vonzáskörzet is hozzájárul** (számos olyan tevékenységgel, amely a városhatáron kívül esik), illetve a központ is **jelentősen befolyásolja a térséget**; így egységben szükséges kezelni őket.

- a központ emelkedésével **lendül fel a vonzáskörzet** szerepe (Győr),
- a **központ gyengülésével** a vonzáskörzet erőviszonyai megváltoznak, kialakulhatnak kisebb – de alapvetően gyenge – központok (Pécs)
- a központ stagnáló folyamatai mellett a vonzáskörzet atóniája is érződik, de **egy stabilan erős alközpont** is „lélegezteti” a térséget, amiből a tradicionális központ is profitál (Miskolc)
- az előző szöveg ellentéte, hogy egy szilárd központi szerepkör mellett **erős alcentrumok is aktívan** működnek, ezzel stabilizálva a fejlődő térséget, valamint a központot is (Szeged)
- a központ stabilan és kiegyensúlyozottan működik, viszont **mégsem képes a teljes vonzáskörzetet energizálni** (Debrecen)

4. A kutatás eredményei

A regionális központok vonzáskörzeteiben található települések esetében **nem minden esetben mutatható ki egyértelmű hierarchikus viszony, mely részben településhálózati és történeti sajátosságokkal magyarázható.**

GAZDASÁGI

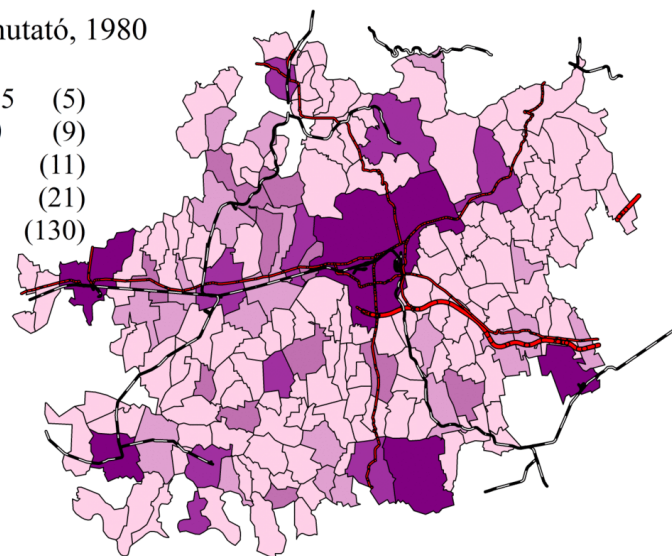
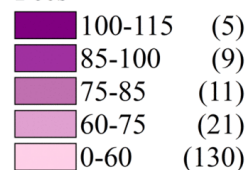

Dátum: 2021.11.15.

MUNKAHELYI-FOGLALKOZTATÁSI

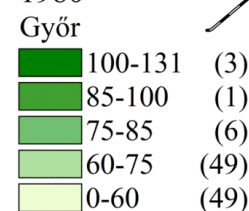
Komplex mutató, 1980

Pécs

Komplex mutató, 1980

Győr

Előadó: Berkes Judit

4. A kutatás eredményei

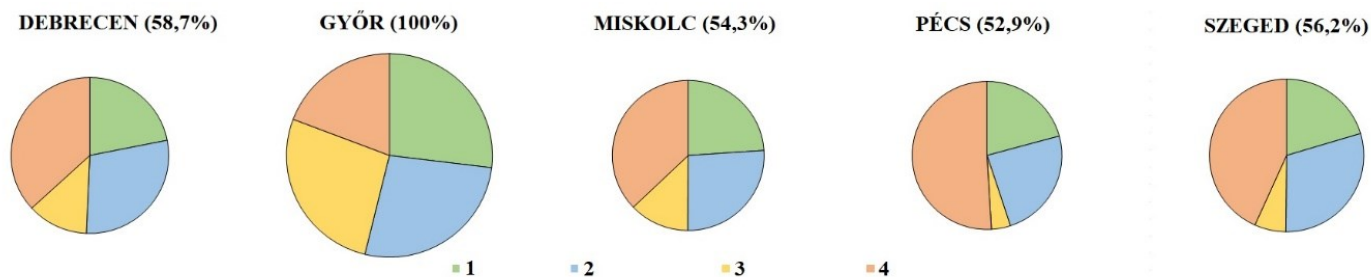
Az eltelt évtizedek során a regionális központok vonzáskörzete **átrendeződött**, a központ irányába történő **erős centralizáció nem minden esetben egyértelmű** (pl. a „szétesett” pécsi vonzáskörzet), és ennek okai között **vannak párhuzamosságok**.

- **Győr** körül egységesen **fejlődő, összefüggő** vonzáskörzet → a stabil gazdasági szerkezet, a változásokhoz való alkalmazkodás képessége
- **Pécs** a három funkció tekintetében **gyenge központnak** mondható → a vonzáskörzet **szétesése**. Ok: elősorban a monokulturális gazdaságának csődje (és az ehhez való alkalmazkodás hiánya) → munkaerővonzó-képességéből is jelentős mértékben veszített → a foglalkoztatási szerkezete is szétesett
- **Szeged** erős központ + a vonzáskörzetének struktúráját átrendezi **két alközpont**, amelyek az idők során stabilizálták magukat
- **Debrecen** vonzáskörzete **kettészakad**: egy fejletlen keleti perifériára és egy fejlődő nyugati részre. Ok: az infrastruktúra nem megfelelő kiépítettség, illetve várostörténeti folyamatok
- **Miskolc** vonzáskörzetének települései: **legnagyobb szórás** a fejlettség szempontjából; van egy erős alközpontja + a legerőteljesebben hanyatló települések is itt vannak. Ennek oka – hasonlóan Pécshez – a változásokhoz való alkalmazkodás gyenge képessége

4. A kutatás eredményei

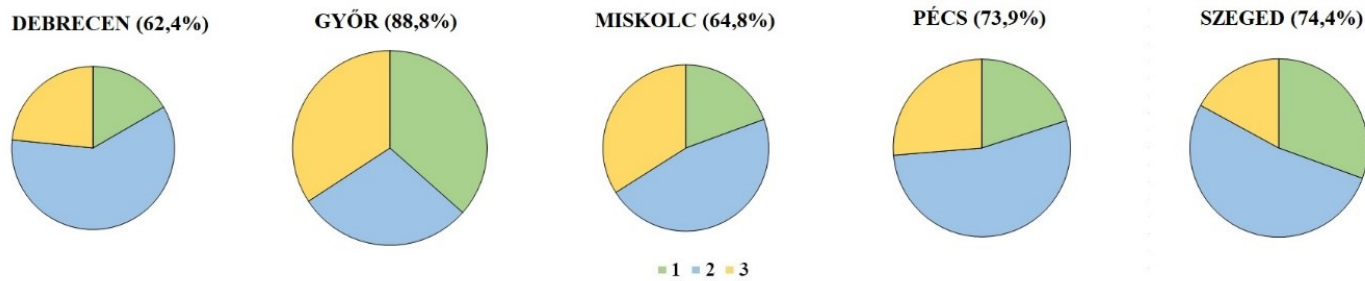
A regionális központok funkciói **változásokon** mentek keresztül, melyek tükrözik a központok fejlődését, átalakulását. Az öt város funkciójának felépítése **eltérő**; ezen belül is a **gazdasági szerep belső dinamikája a legdifferenciáltabb**.

A regionális központok **gazdasági** funkciója 2015-ben

Jelmagyarázat: 1 – erőforrás, 2 – koncentráció, 3 – teljesítmény, 4 – specializáció
Forrás: Saját szerkesztés

A regionális központok **foglalkoztatási** funkciója 2015-ben

Jelmagyarázat: 1 – aktivitás, 2 – struktúra, 3 – munkaerővonzás
Forrás: Saját szerkesztés

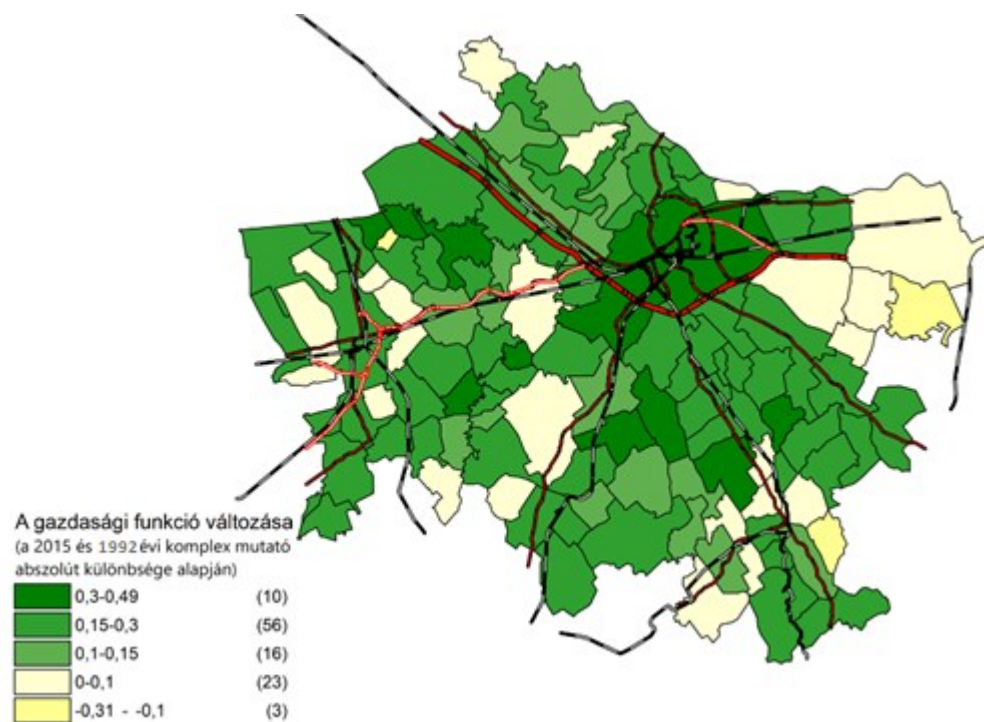
4. A kutatás eredményei

A regionális központok szerepének tartalma erősen differenciálódott. A legnagyobb eltérés a gazdaság alkotóelemeinek struktúrájában mutatható ki; az „erőforrás”, „koncentráció”, „teljesítmény”, és a „specializáció” egyensúlyának felbomlásával.

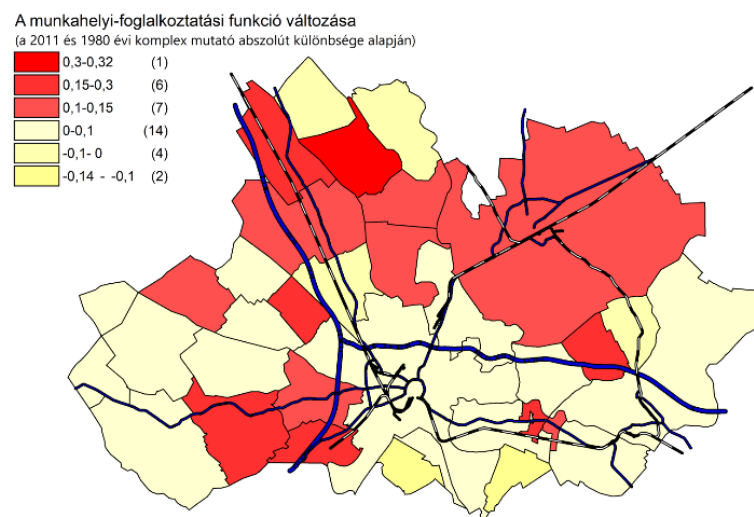
	Gazdasági (erőforrás, koncentráció, teljesítmény, specializáció)	Foglalkoztatás (aktivitás, struktúra, munkaerővonzás)	Társadalmi (jövedelem és életminőség, fogyasztás, struktúra)
Győr	magas előny, látványos kiemelkedés, egyenletes a különböző dimenziók összetétele (jelentős erőforrás, kis mértékű specializáció)	relatív előny, egyenletes összetétel, stabilitás	kisebb mértékű előny, stabilan kiegyensúlyozott, 2010 után látványos kiugrás
Pécs	hasznos profil, nagyon gyenge vállalati teljesítmény	gyengülő aktivitás, folyamatosan szűkülő foglalkoztatási potenciál (Debrecen, Pécs 2005-től, Szeged 2010-től)	társadalmi struktúra súlya meghatározó, mindegyik esetben enyhén gyengül a jövedelem és életminőség dimenzió
Szeged			
Debrecen	hasznos tendencia, erős specializáció	gyenge funkció, a „pályakeresés” miatt változó összetételi arányok	hanyagolt tendencia, nagyon gyenge életminőség és jövedelem dimenzió
Miskolc			

4. A kutatás eredményei

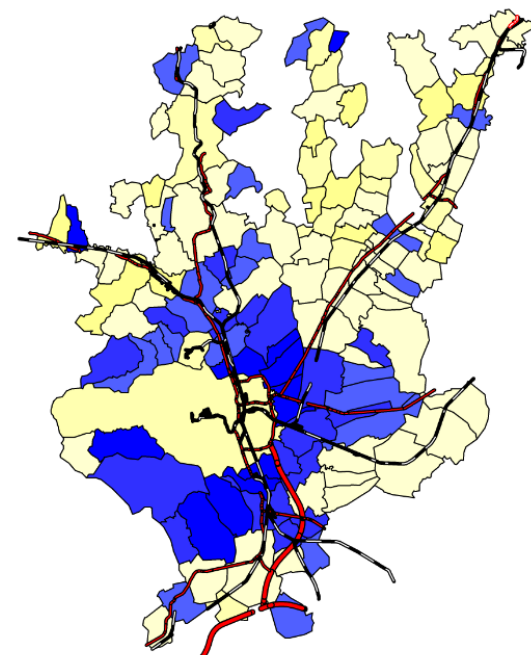
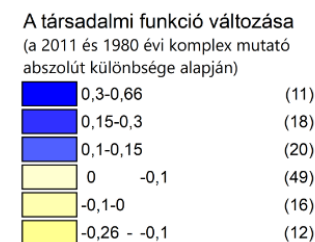
A regionális központok erőforrás-mobilizáló képessége, és annak fejlesztő hatása az egyes funkciók esetében **eltérő intenzitást és térbeli kiterjedtséget** mutat, mely egyértelműen függ a központok erőforrásainak **aktivitásától, jellegétől, és összetettségétől**.

Dátum: 2021.11.15.

Előadó: Berkes Judit

Összegzés

- A módszertan komplexitása (+ a kvantitatív módszer általános hátrányai)
- A módszertan előnye: térben kiterjeszthető
- Időbeliség, változás → város és vonzáskörzet fejlődésének trendjei
- A regionális központok valóban kiemelkednek a megyei jogú városok közül?
- Urbanizációs szakaszok keveredése

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!